

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ensisijaisen etuuden tavoite on lähtökohtaisesti hyvä pyrkiessään ohjaamaan pois toimeentulotuelta. Velvoite ilmoittautua kokoaikatyön hakijaksi tähtää siihen, että henkilö samalla siirtyisi työllistymistä edistävien palvelujen piiriin. Samalla valtakunnallisesti palvelujen vaihteleva saatavuus asettaa työttömät keskenään eriarvoiseen asemaan.

Esitämme huolemme siitä, kuinka paljon velvoite ilmoittautua kokoaikaista työtä hakevaksi työnhakijaksi vain siksi, että voisi saada viimesijaista etuutta, kasvattaa entisestään sellaisten työnhakijoiden joukkoa, joilla ei ole tosiasiallisia mahdollisuuksia työllistyä julkisten työvoimapalveluiden keinoin.

Tavoite saada toimeentulotuen piirissä oleva henkilö ensisijaiselle etuudelle kenties monialaisella tuella työmarkkinoille, on ristiriitainen, epäselvä ja tulkinnanvarainen. Lakiesityksen mennessä esitetyllä tavalla läpi, lääkärinlausunnolla työkyvyttömäksi todetulla olisi useassa tilanteessa velvoite ilmoittautua kokoaikaista työtä hakevaksi työnhakijaksi. Työkyvyttömäksi todettujen henkilöiden osalta vaatimus hakea kokoaikaista työtä voi muodostua kohtuuttomaksi henkilöille, jotka elävät merkittävien elämänhallinnan haasteiden kanssa; erityisesti silloin kun he ovat jo toimintakykyään ylläpitävien ja tukevien palveluiden, kuten sosiaalisen kuntoutuksen, tuetun asumisen ja korvaushoidon piirissä. Velvoitteiden tulee vastata asiakkaan arjen toimintakykyä ja elämäntilannetta, jotta vaatimukset eivät muodostu kuntoutumisen esteeksi. Haastavissa tilanteissa elävien asiakkaiden tilanteiden arviointi edellyttää Kansaneläkelaitoksen, hyvinvointialueiden ja työvoimapalveluiden oikea-aikaista yhteistyötä. Tämän tyyppiset momentit laintulkinnassa, jossa todetusti työkyvytön ohjataan hakemaan täysiaikaista työtä viimesijaisen etuuden saamiseksi, voi vaikuttaa luottamukseen ja lain uskottavuuteen sekä oikeudenmukaisuuteen kansalaisten silmissä.

Alle 25-vuotiaat ammattikouluttamattomat nuoret ovat olleet viimeisen 10 vuoden ajan kaikista tiukimmin sanktioitu työttömien ryhmä Suomessa. Pitkäaikaistyöttömien nuorten

elämänhallinnallisia valintoja työmarkkinoilla selittävät usein realististen mahdollisuuksien puute sekä elämänkulkuun kasautuvat vastoinkäymiset. Työllistymisvaikutukset aktivointien osalta ovat olleet melko vaatimattomia. Hyvin suunnitellut ja oikein ajoitetut yksilölliset aktivointitoimenpiteet voivat tukea nuorten kuntoutumista ja työllistymistä, mutta vastikkeellisten toimenpiteiden kohdentaminen kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin voi pahimmillaan lisätä ongelmia. Ehdotetut sanktioiden kiristämiset voivat johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin ja niillä tavoitellut muutokset saattavat olla epärealistisia haastavissa elämäntilanteissa elävien nuorten aikuisten kohdalla. Tämä korostaa yksilöllisen harkinnan ja palvelutarpeen arvioinnin merkitystä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Tuusulan kunta pitää hyvänä että alaikäisten vähäiset tulot jätetään huomioimatta laskettaessa perheen tuloja. Jos kotona-asuvien esim. 18-vuotiaiden kesätyötulot ja valmistumislahjat yms. katsottaisiin perheen tuloksi, ei se kannusta nuoria kesätöihin vaan ainoastaan passivoi. Näitä vaikutuksia korjattaisiin myöhemmin.

Perustuslain mukaan jokaiselle pitää olla turvattu oikeus ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömään toimentuloon ja huolenpitoon. Tulon pitää olla suuruudeltaan sellainen, että sillä pärjää. Vaikka uudistuksen tavoite on lähtökohtaisesti hyvä, on toimeentulotuki viimesijainen etuus, jolloin siitä leikkaaminen on huolestuttavaa. Jo nyt on Euroopan sosiaalista peruskirjaa valvova sosiaalisten oikeuksien komitea todennut 15.2.2023 antamassaan ratkaisussa Suomen sosiaaliturvan tason olevan liian alhainen.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tuusulan kunta haluaa korostaa tiedonsaannin merkitystä. Tuusulan kunta pitää erityisen hyödyllisenä ja tärkeänä sitä, että hyvinvointialueen alueellisen toimentulotukiasioiden neuvottelukuntia laajennetaan kuntien tai alueen TE-palvelut järjestävän kunnan edustajalla tiedonkulun varmistamiseksi. TE-palveluiden näkökulmasta tiedon liikkumisen turvaaminen on kaikkien osapuolten etu. Kunnilla ja työllisyysalueilla tulisi olla oikeus nuorten toimeentulotuen saajien henkilötietoihin välittömästi, jotta kunnalle tulee mahdollisuus tarjota palveluita ja vaikuttaa kunnalle aiheutuviin kustannuksiin.

Valtiontalouden tarkastusvirasto on tarkastuskertomuksessaan (1/2025), ”Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret – tunnistaminen, tavoittaminen ja kuntouttaminen” päätenyt samaan näkemykseen. Tarkastuskertomuksessa korostetaan sosiaali- ja terveysministeriön ja sote-palveluiden keskeistä roolia työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ongelmien ratkaisemisessa.

Kunnallisissa työllisyyspalveluissa kyetään hoitamaan lähinnä työn tai koulutuksen puutteesta johtuvia ongelmia. Kelan maksamalle toimeentulotuella päätyvistä asukkaista, jotka eivät ole työttöminä työnhakijoina, kunta ei saa tietoa lainkaan. Tällöin ei kunnalla myöskään ole mahdollisuutta tarjota palveluita näille asukkailleen. Tällaisia palvelujen tarjoamiseen vaikuttavia tiedon saantiin liittyviä esteitä tulisi pyrkiä poistamaan.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Sosiaalihuollon tehtävät siirtyivät vuoden 2023 alussa Sote-uudistuksen myötä kokonaisuudessaan kunnista hyvinvointialueille. Kunnille jäi kuitenkin 50 prosentin rahoitusvastuu perustoimeentulotuen menoista. Kuntien rahoitusvastuu perustoimeentulotuen osalta on vuositasolla noin 350–400 miljoonaa euroa. Tämä rahoitusosuus vähennetään kuntien valtionosuudesta. Kuntien edustajana kuntaliitto on esittänyt useita kertoja, että kuntien rahoitusvastuu perustoimeentulotuen kustannuksista tulee poistaa. Kunnilla on vuodesta 2017 alkaen ollut hyvin vähän keinoja vaikuttaa toimeentulotuen myöntämiseen. Edellisen perusteella rahoitusperusta on siten irrallinen ja sillä ei ole kytköstä käytännön työhön kunnissa.

Esityksen mukaan kuntien rahoitusvastuuta perustoimeentulotukikustannuksista ollaan 18-24 – vuotiaiden osalta kasvattamassa täyteen 100 prosenttiin. Tavoitteena on kannustaa kuntia nuorten työllistämiseen mahdollisimman nopeasti. Tuusulan kunta ei kannata esitystä, sillä kunnilla on jo nykyisessä järjestelmässä taloudelliset kannustimet ohjata nuoria työelämään tai opiskelujen piiriin. Kokonaisuudessaan kuntien rahoitusvastuun laajennus lisäisi kuntien menoja arviolta 94 miljoonalla eurolla. Toimeentulotukimenojen lisäys korvattaisiin esityksen mukaan kunnille peruspalveluiden valtionosuuden kautta valtionosuuden pysyvänä lisäyksenä.

Kuntien rahoitusvastuun lisääminen esitetyllä tavalla on vastoin hallitusohjelman kirjausta: ”Hallitus käy läpi kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävät siten, että kuntien ei enää tarvitse rahoittaa sellaisia lakisäätteisiä tehtäviä, jotka kuuluvat hyvinvointialueiden vastuulle.”

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Hyvinvointialuevaikutuksissa voitaisiin huomioida vahvemmin työkykyhaasteisen työttömän ensisijaisen palvelutarpeen ratkaiseminen, jotta työllistyminen tai työllistymistä edistävät palvelut olisivat ajankohtaisia.

Ihmisyryhmiin kohdistuvista vaikutuksista Tuusulan kunta haluaa tuoda esiin, että edelleen puuttuu oikeanalainen etuus niille, jotka eivät ole tosiasiallisesti työmarkkinoiden käytettävissä, mutta ensisijaista etuutta saadakseen ovat pakotettuja hakemaan työttömyysetuutta.

Viranomaisvaikutusten osalta voidaan todeta, että sosiaalityön tarpeessa olevien työttömien määrän runsas kasvu tilanteessa, jossa hyvinvointialueiden säästöpainet heikentävät sosiaalipalveluja, ei lupaa hyvää: riski työvoiman ulkopuolelle tai harmaan talouden piiriin syrjäytyvien henkilöiden määrän kasvusta on ilmeinen. Kunnilla ei ole tällä hetkellä työkaluja, joilla tähän kehitykseen voitaisiin tehokkaasti vaikuttaa. Kunnat kantavat kuituyenkin valtion ohella ison vastuun näiden toimenpiteiden seurauksista asuinympäristöjen heikentyneestä turvallisuudesta ja asukkaiden turvallisuuden tunteesta.

Muu lausuntopalaute:

Viimevuosina on tehty merkittäviä hallinnon rakenteiden muutoksia, joilla on ollut vaikutusta kuntien rahoitukseen. Näiden muutosten pitkän aikavälin vaikutuksia ei ole vielä arvioitu, mutta rahoituksen vähentymisen vaikutuksia on jo näkyvissä. Lisäksi TE-palvelujen muutoksen suhdanneherkkyys aiheuttaa kuntien kustannusten kasvua. Tuusulan kunta suhtautuu kriittisesti nyt esitettävään muutokseen, jolla edelleen kasvatetaan kuntien rahoitusvastuuta ja kuntien kustannuksia.

Mikäli kuntien taloudellisia vastuita kasvatetaan, niin samalla olisi kiristettävä hyvinvointialueiden velvollisuutta järjestää nopeasti nuorten tarvitsemia palveluita. Tällä hetkellä esimerkiksi Keski-Uudenmaan hyvinvointialue lakkauttaa keskeisiä ennaltaehkäiseviä palveluita juuri nuorten kohderyhmiltä. Kuntien pitäisi voida laskuttaa hyvinvointialueilta vähintään puolet nuoren toimeentulotuen kustannuksista sellaisissa tapauksissa ja siltä ajalta, kun nuori ei saa tarpeelliseksi todettua palvelua hyvinvointialueelta.

Ora Kari

Tuusulan kunta - Kunnanhallitus, kokous 23.6.2025 § 330 Lausunto
hallituksen luonnoksesta esitykseksi toimeentulotuen
kokonaisuudistuksesta